

JAUNIMO VERSLUMAS: LYČIŲ ASPEKTAS

Jadvyga Čiburienė, Jūratė Guščinskienė

Kauno technologijos universitetas

Anotacija

Straipsnyje analizuojama verslumas ir smulkaus bei vidutinio verslo (SVV) svarba, verslininko bruožai ir SVV vystymąsi lemiantys veiksniai. Aptariama užimtumo politika darbo rinkoje lyčių lygių galimybių aspektu, nustatyti su verslininkų lytimi susiję SVV sėkmę lemiantieji veiksniai Lietuvoje ir ES. Siekiant išsiaiškinti jaunimo požiūrį į verslininkystę ir jų verslininko prigimtinės savybes buvo atliktas empirinis tyrimas KTU.

Pagrindiniai žodžiai: smulkus ir vidutinis verslas, verslumas, verslo sėkmė, lytis.

Įvadas

Pasaulio valstybių, taip pat Europos, gerovės ir užimtumo didinimo tempus lemia smulkią ir vidutinio verslo (toliau – SVV) plėtra ir ją sąlygojantis verslumas. SVV įmonių svarbą pasaulio valstybių ekonomikai rodo šie duomenys: JAV SVV pagamina 52 proc. BNP proc. ir įdarbina daugiau kaip 50 proc. darbuotojų; Didž. Britanijoje atitinkamai – 30 proc. BNP ir 42 proc. darbuotojų; Japonijoje – 50 proc. BNP ir 55 proc. darbuotojų. Lietuvos ūkyje SVV taip pat įgauna vis didesnės reikšmės. Tai liudija augantis dirbančiųjų skaičius SVV sektoriuje, didėjantis minėtojo sektoriaus indėlis į šalies ekonomiką. SVV tenka svarbiausias vaidmuo įgyvendinant Lisabonos strategijoje numatytus tikslus, skatinančius ekonomikos augimą ir užimtumo, taip pat jaunimo verslumo, skatinimą. Numatoma, kad vidaus rinkos plėtrą labai skatins SVV, todėl jis turi sulaukti įvairios paramos skatinant verslumą, ypač jaunimo, steigiant konsultavimo centrus, verslo inkubatorius, technologijų parkus ir pan.

Lietuvoje mažėja absoliuti darbo jėga, tačiau darbo jėgos aktyvumas nekinta ir išlieka apie 69 proc. Per 2001–2004 m. sumažėjo jaunimo (15–24 m.) aktyvumas: nuo 32,6 iki 26,2 proc. Vidutinis metinis užimtumo lygis 2004 m. sudarė 61,1 proc. ir atsiliko nuo ES vidurkio, siekiančio 63 proc.

SVV, jaunimo verslumo problemas mokslinėje literatūroje analizuoja įvairių sričių specialistai, pvz., Sainsbury (1996) charakterizavo vyrų ir moterų socialines teises. Fagan, Urwin nagrinėjo lyties ir ilgojo

laikotarpio nedarbo klausimus. Levicki tyrė smulkaus verslo teoriją ir politiką. Audretsch (2002) ir Jones, Tilley (2003) dėmesį atkreipė į SVV svarbą augančios globalizacijos sąlygomis. Chetty ir Holm (2000) tyrė SVV tarptautiškumą. Hitchens (2003) aptarė SVV vaidmenį ūkio sistemoje šiuolaikinėmis sąlygomis. Cetron, Rocha, Lucken (1988), Nickels, McHugh, McHugh (1996), Siropolis (1994) tyrinėjo verslumo sąvoką, verslumo ugdymo etapus ir lyderystę.

SVV ir verslumo problema aktuali ir Lietuvoje, todėl tiriami įvairūs jos aspektai. Jasinavičius (2006) charakterizavo verslumo definicijas, bruožus. Kučinskienė (2006), Lukaševičius, Martinkus, Pikty (2005) gvildeno verslininko kompetencijas, verslumo mokymus Lietuvoje. Venskūnas (2005) atliko moterų verslumo ugdymo būdų analizę; Kličius (2001) tyrinėjo verslo raidos problemas. Dapkus tyrė verslo plėtrą kaimiškuose regionuose. Pocius ir Okunevičiūtė-Neverauskienė (2001) gvildeno kiekybinius ir kokybinius pokyčius jaunimo darbo rinkoje. Mačerinskienė, Ivaškevičiūtė, Sabaitė (2002), Mačerinskienė, Ivaškevičiūtė, Railienė (2004), Mažylis (2006) analizavo smulkaus ir vidutinio verslo įvairius aspektus. Reingardienė (2004) apibūdino lyčių lygybės strategiją, moterų verslumo ir užimtumo politiką ES. Martinkus, Stoškus, Beržinkienė (2009) vertino užimtumo pokyčius segmentacijos aspektu ir kt.

Temos aktualumas. Tyrimo temos aktualumą lemia keletas reikšmingų veiksnių. *Verslas* – vienas pagrindinių ekonomikos augimo veiksnių, turintis pagrindinį poveikį bendrai šalies ir atskirų jos regionų ekonomikai. Lietuvoje viena svarbių ekonomikos politikos kryptių yra SVV plėtojimas ir darbo vietų kūrimas didinant jaunimo verslumą. SVV sėkminga veikla tiesiogiai siejama su verslumu.

Tyrimo objektas – jaunimo verslumas.

Tyrimo tikslas – ištirti smulkaus ir vidutinio verslo sėkmės veiksniai bei jaunimo verslumą lyčių aspektu.

Straipsnio naujumas – jaunimo verslumo ir sėkmės veiksnių analizė lyčių aspektu SVV.

Tyrimo metodai: mokslinės literatūros ir internetinių šaltinių analizė, lyginamoji statistinių ir antrinių duomenų analizė, anketinė apklausa.

1. Verslumo samprata

Svarbiausieji ekonomikos augimo veiksniai yra darbo jėga, kapitalas, žinios ir verslumas, lemiantys konkurencingumą (Nacionalinėje Lisabonos strategijos įgyvendinimo 2008–2010 m. programoje, 2008, p. 3) Vienas svarbiausių veiksnių – verslumo didinimas – siejamas su jaunimo ir jaunųjų ūkininkų veikla. Jaunimas – tai asmenys nuo 14 iki 29 m., o jaunas ūkininkas – jaunesnis kaip 40 m., bet ne jaunesnis kaip 18 m. fizinis asmuo, kuris vienas arba su partneriais verčiasi žemės ir miškų ūkio veikla, o jo ūkis yra įregistruotas Ūkininkų ūkių registre. Jaunimo verslas – jaunų žmonių vertimasis individualia veikla, kaip ji apibrėžta Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio įstatyme (Žin., 2002, nr. 73-3085), arba ekonominės veiklos vykdymas įsteigus viešąjį arba privatų juridinį asmenį.

Jaunimo verslumas plačiąja prasme – tai jauno žmogaus požiūris, įgūdžiai ir žinios, kurie leidžia atpažinti galimybę kurti pridėtinę vertę (tiek socialinę, tiek ekonominę), ir veiksmai, skirti šiai galimybei panaudoti. Siaurąja prasme verslumas apibūdinamas kaip pridėtinės vertės kūrimas. Tam tikros verslumo savybės yra įgimtos, o dalis – įgytos:

- įgimtos savybės yra intuityva, azartiškumas, karjerizmas, garbės troškimas, pasitikėjimas savimi;
- įgytos verslumo savybės formuojasi mokantis, studijuojant, dirbant ūkinėje veikloje; tai žinios ir praktinis patyrimas, formuojantis universalius ir dalykinius įgūdžius.

Lietuvoje kol kas nėra bendrojo sisteminio požiūrio į jaunimo verslumo skatinimą, nes švietimo, darbo rinkos, profesinio orientavimo, SVV skatinimo priemonės nėra tarpusavyje subalansuotos. Dabar šias sritis reguliuojančios valstybės institucijos dirba skirtingomis kryptimis.

Smulkus ir vidutinis verslas dažnai vartojamas kaip sinonimas verslo organizacijos, kurios veikla orientuota į vietinę rinką, kurioje dažniausia dirba nedaug žmonių. SVV sąvoka skirtingose šalyse suprantama nevienodai, nes kiekviena šalis susikuria SVV sąvoką, atsižvelgdama į savitas socialines, ekonomines ir tautines sąlygas (*Lietuvos Respublikos smulkiojo ir vidutinio verslo įstatymas*, 2008).

SVV reikšmingumą mūsų šaliai rodo statistiniai duomenys. Tūkstančiui Lietuvos gyventojų 2008 m. sausio 1 d. teko 19 SVV įmonių, o viename kvadratiname Lietuvos ploto kilometre jų veikė 0,97. SVV bendroji pridėtinė vertė 2006 m. sudarė 52,4 proc. (*Smulkių ir vidutinių įmonių...*, 2008) ir įdarbina daugiau kaip 70 proc. visų Lietuvos įmonių dirbančiųjų (*Smulkusis ir vidutinis verslas...*). Pasaulio banko paskelbtoje ataskaitoje „Doing Business 2008“ (2008, p. 6) Lietuva iš 181 valstybių pagal sąlygų plėtoti verslą palankumą užima 26 vietą, aplenkdamas tokias

šalis kaip Latvija, Prancūzija, Portugalija, Ispanija, Italija, Slovėnija, Turkija, Graikija, Lenkija ir kt. Viena vertus, Lietuvoje sudarytos palankios sąlygos plėtoti SVV, o tai liudija Pasaulio banko tyrimas, kita vertus, mūsų šalies gyventojų noras verslauti nėra labai didelis. Tai rodo rinkos analizės ir tyrimų grupės „Rait“ atliktas tyrimas, per kurį gauti rezultatai parodė, kad tik 18 proc. Lietuvos gyventojų laiko save versliais žmonėmis. Dar mažesnis skaičius ruošiasi užsiimti verslu ateityje – vos 5–6 proc. Jasinavičiaus teigia, kad kitose šalyse ketinančių imtis verslo procentas didesnis nei Lietuvoje. Pavyzdžiui, Italijoje verslauti ketina 80 proc., JAV – 50 proc. gyventojų. Todėl 5–6 proc. planuojančių imtis verslo Lietuvoje skaičius yra „ne-normalus“ (Viltrakytė, 2007). Verslumo didinimas ir SVV plėtra yra svarbiausi užimtumo didinimo ir darbo vietų kūrimo veiksniai. Tai svarbiausi tiek ES, tiek Lietuvos Lisabonos strategijos įgyvendinimo tikslai. Tai rodo, kad Europai reikia žmonių, užsiimančių verslu. Kita vertus, dar ryškesnis verslininkų potencialo nepanaudojimas analizuojant su lytimi susijusių žmonių aktyvumą. Būtent moterų intelektualinis potencialas ir jų indėlis į ES konkurencingumo didinimą nėra visiškai panaudotas.

Dabartiniu laikotarpiu augančios ekonomikos šalys Europoje susiduria su daugybe naujų ekonominių vystymosi veiksnių, modifikuojančių ekonomikos raidą. Vienas tokių veiksnių yra darbo rinka ir mažai analizuotas šios rinkos aspektas – lyčių lygios galimybės.

1997 m. pirmą kartą tarpvyriausybėje ES Amsterdamo konferencijoje buvo paskelbtas „visiško užimtumo tikslas“ ir nedarbas pripažintas bendrąja Europos problema. Europos taryba 1997 m. patvirtino Užimtumo gairių paketą, kurį sudaro 19 gairių, sugrupuotų į 4 grupes (*EU employment...*, 2001, p. 6):

- *Įdarbinimas*. Tikslas – darbo rinka būtų visiems atvira; jis apima du pagrindinius strategijos aspektus: prevencinį kovos su nedarbu poveikį ir aktyvumo (aktyvios darbo rinkos politikos) skatinimą;
- *Verslumas ir darbo vietų kūrimas*. Tikslas – inovacijomis grįsto verslo kūrimas, senų darbo vietų išlaikymas ir naujų kūrimas, palankesnės užimtumui mokesčių sistemos sukūrimas;
- *Prisitaikymas / adaptavimasis*. Tikslas – globalizacijos ir augančios mokslinės ir technologinės pažangos sąlygomis skatinti darbo organizavimo modernizavimą, sudaryti darbuotojams greitesnio adaptavimosi darbo vietose sąlygas;
- *Lygios galimybės*. Tikslas – užtikrinti lyčių lygybę įsidarbinant, teikiant su darbu susijusias garantijas ir pan.

Iki XX a. 8-ojo dešimtmečio pradžios ES valstybių ekonomika vystėsi gana sparčiai, o nedarbo ly-

gis buvo mažas. Pradedant nuo XX a. 9-ojo dešimtmečio ES kenčia nuo padidėjusio nedarbo, kuris yra didesnis nei nedarbas Japonijoje ar JAV. Viena priežasčių, kodėl užimtumo lygis ES yra žemesnis nei JAV – mažiau moterų yra ES darbo rinkoje. 2000 m. Europos Taryba nustatė kiekybinį bendrojo užimtumo lygio tikslą: iki 2010 m. pasiekti, kad dirbtų 70 proc. darbingų ES gyventojų.

Lietuva yra harmonizavusi nacionalinius ir ES teisės aktus ir juos įgyvendina daugelyje sričių. Šiuo metu svarbiausiais uždaviniais tampa tolygus lyčių, darbo jėgos pasiskirstymas ekonomikos ir ūkio sektoriuose, ekonominio aktyvumo, užimtųjų skaičiaus tolygios dinamikos užtikrinimas ir teisiųjų normų įgyvendinimas praktiškai. Daugelyje valstybių, taip pat ir Lietuvoje, įstatymai yra pažangūs, tačiau lygybė *de jure* ir lygybė *de facto* nėra tas pat (Valevičienė, 2003, p. 11–12).

Pasaulinės ekonomikos vystymasis lemia, kad postmaterialistinės vertybės, tokios kaip lyčių lygybė (vienodas darbo užmokestis ir elgesys darbe), diskriminacijos netaikymas amžiaus, lyties pagrindu, moterų ir mažumų teisės ir pan., pakeitė materialistines

vertybes. Pastaruoju laikotarpiu moterų užimtumo, savarankiškumo, darbo užmokesčio didėjimo tendencija yra stebima tiek ES, tiek Lietuvoje.

Kita vertus, lytis yra svarbus transnacionalinė socialinė charakteristika, veikianti (ES) teikiamą paramą įvairioms ekonominėms veikloms ir sritims. Praktiniai tyrimai rodo, kad moterys dirba mažiau apmokamus darbus, todėl labiau priklausomos nuo ekonomikos būsenos ir nuo ES teikiamos paramos. ES vykdoma socialinio reguliavimo politika svarbi tuo, kad sprendžia rinkos netobulumo problemą ir nėra tik pajamų perskirstymo atvejais.

2. Verslininko bruožai ir SVV vystymosi tendencijos

Mokslo literatūroje (Nickels, McHugh, McHugh, 1996; Lukaševičius, Martinkus, Piktyš, 2005) nemažai dėmesio skiriamas verslininko bruožams. Jie rodo, kad verslininkas turi būti stipri asmenybė: pasitikėti savimi, būti atsakingas už savo verslą ir savo sprendimus būti drąsus ir nebijoti rizikos (žr. 1 lent.).

1 lentelė

Svarbiausi verslininkų bruožai ir jų charakteristikos

Nickels, McHugh		Lukaševičius, Martinkus, Piktyš	
<i>Bruožai</i>	<i>Charakteristikos</i>	<i>Bruožai</i>	<i>Charakteristikos</i>
Savikontrolė	Pasitikėjimas savimi, atsakomybė už savo verslą.	Savęs nukreipimas	Pasitikėjimas savimi ir disciplina.
Pasitikėjimas savimi	Lyderiavimas, optimizmas ir jo nuolatinis palaikymas, nuolatinis tikslo siekimas.	Savęs ugdymas	Tikėjimas savo idėjomis, gebėjimas tuo užkrėsti visą komandą.
Aktyvumas	Nuolatinis idėjų kūrimas ir įgyvendinimas praktikoje.	Orientacija į veiksmą	Idėjų įgyvendinimas praktikoje.
Energingumas	Verslo plėtrai svarbu: emocionalumas, gebėjimas dirbti protinį ir fizinį darbą.	Energingumas	Gebėjimas daug dirbti, emocinis, dvasinis ir fizinis energingumas.
Neapibrėžtumas	Gebėjimas prisiimti iš anksto žinomą riziką ir verslo neapibrėžtumą.	Netikrumo toleravimas	Gebėjimas prisiimti riziką ir toleruoti netikrumą.

Šaltinis: sudaryta pagal straipsnio autorių, remiantis Lukaševičius, Martinkus, Piktyš, 2005, p. 170; Nickels., McHugh, McHugh, 1996, p. 145.

Siropolis (1994, p. 47) teigia, kad JAV pirmaisiais verslo vystymo metais verslininkai savo darbui skiria daug dėmesio: 12 proc. verslininkų dirbo ne mažiau kaip 80 ir daugiau darbo valandas per savaitę, 13 proc. skyrė 70–79 darbas valandų, 28 proc. – 60–68 darbo valandas, 23 proc. 50–59 darbo valandas, 23 proc. – mažiau nei 50 valandų.

Mokslo literatūros analizė rodo, kad *ilgalaikės JAV SVV plėtros tendencijas lemia šios tendencijos* (Cetron, Rocha, Lucken, 1988):

- *Socialinės* – žinių ekonomikos šakų plėtra ir visuomenės priklausomybės nuo žinių didinimas; vidurinėsios klasės didėjimas.
- *Technologinės* – technologijos dominavimas eko-

nomikoje ir visuomenėje; sparus technikos ir technologinių procesų atnaujinimas.

- *Švietimo* – švietimo sistemos plėtojimas ir kvalifikacijos didinimas visos visuomenės mastu; naujų technologijų naudojimas ruošiant kvalifikuotą darbo jėgą.
- *Darbo rinkos* – pasitenkinimas savo darbu; daugiau moterų tampa darbo jėga.
- *Vertybių kitimo* – vertybių kitimas, vakarietišku vertybių perėmimas; socialinių paslaugų plėtimasis.
- *Šeimos kitimo* – kokybiškas maistas, sveikesnis gyvenimo būdas ilgina gyvenimo trukmę.

Ilgalaikės SVV kitimo tendencijos susijusios

su gyvenimo lygio kilimu, asmenų ir šeimų individualumo raiška, urbanizacijos plėtimusi, sąlygojančiais naujų poreikių atsiradimą ir kitimą.

2007 m. Eurostatas inicijavo SVV sėkmės veiksnių tyrimą 15 ES šalių (*Smulkių ir vidutinių įmonių verslo sąlygos*, 2008). Tyrime dalyvavo šios šalys: Austrija (AT), Čekijos Respublika (CZ), Danija (DK), Estija (EE), Latvija (LV), Lietuva (LT), Liuksemburgas (LU), Portugalija (PT), Prancūzija (FR), Slovakija (SK), Slovėnija (SL), Švedija (SE), Bulgarija (BG), Rumunija (RO). Pagrindinis tarptautinio

tyrimo tikslas – sužinoti verslininkų, penkerius metus dirbančių versle, nuomonę apie veiksnius, turėjusius įtakos įmonės veiklai, įvertinti verslo pradžios motyvaciją, sunkumus pirmaisiais veiklos metais, esamą įmonės situaciją, susipažinti su tolimesniais verslo plėtros planais (*Smulkių ir vidutinių įmonių...*, 2008). Šiame straipsnyje buvo vertinama verslo sėkmė tik pagal veiklos srities pasirinkimą, verslo pradžios motyvaciją ir verslininkų profesinę veiklą prieš steigiant įmonę. Kai kurių ES šalių verslininkų lytis pagal pagrindines veiklos sritis pateikta 2 lent.

2 lentelė

ES verslininkų lytis pagal pagrindines veiklos sritis

ES šalis	Lytis	Visa pramonė	Statyba	Prekyba	Paslaugos	Viešbučiai, restoranai	Transportas, sandėliavimas, ryšiai	Finansinis tarpininkavimas	Nekilnojamas turtas, nuoma ir kt.
ES	Moterys	8,55	2,16	41,37	98,29	8,08	2,34	3,89	33,62
	Vyrai	13,08	21,02	27,44	65,90	4,16	5,97	2,76	25,57
AT	Moterys	4,96	2,12	27,52	92,92	13,10	4,59	0,61	47,08
	Vyrai	8,23	14,34	23,24	77,43	6,04	5,81	1,74	40,60
CZ	Moterys	7,43	0,60	33,72	91,97	10,10	2,64	1,76	43,74
	Vyrai	21,08	20,77	25,18	58,16	3,27	5,48	1,85	22,39
EE	Moterys	11,34	3,15	34,45	85,50	4,83	8,82	3,57	33,61
	Vyrai	11,83	9,63	39,14	78,54	3,65	7,51	3,19	25,05
LT	Moterys	12,03	2,87	47,42	85,10	9,60	5,87	3,87	18,34
	Vyrai	18,75	10,63	39,25	70,63	2,96	11,58	1,05	15,79
LV	Moterys	8,56	2,90	46,59	88,53	10,60	4,35	1,45	25,54
	Vyrai	16,86	8,00	37,13	75,14	4,20	8,87	1,11	23,83

Šaltinis: sudaryta pagal straipsnio autorių, remiantis *Smulkių ir vidutinių įmonių...*, 2008.

Remiantis 2 lent. duomenimis, galima teigti, kad ir ES šalyse, ir Lietuvoje SVV moterys ir vyrai dažniausia užsiima paslaugomis (ES moterys – 98,29 proc., Lietuvoje – 85,10 proc.; atitinkamai vyrai – 65,9 proc. ir 70,63 proc.). Mažiausiai moterų pagal veiklos sritis ES užsiima transporto sandėliavimo ir ryšių paslaugomis (2,34 proc.), Lietuvoje – statybų verslu (2,87 proc.). Mažiausiai vyrų pagal veiklos sritis ir ES, ir Lietuvoje užsiima finansiniu tarpininkavimu (atitinkamai 2,76 proc. ir 1,05 proc.). Taigi moterys ir vyrai ES ir Lietuvoje dažniausia užsiima paslaugų verslu, nes, siekiant sėkmingai įsitvirtinant šioje veiklos srityje, ne visada reikia didelių finansi-

nių išteklių, SVV lengviau panaudoti nestandartines, lanksčias žmonių užimtumo formas (pvz., darbas ne visą darbo dieną ar savaitę, darbas namuose ir pan.), kurios labai patogios tam tikroms visuomenės narių grupėms (pvz., tėvams, auginantiems vaikus, neįgaliesiems ir kt.).

3 lent. parodytos dažniausia tyrimo metu užfiksuotos priežastys, paskatinusios Lietuvos ir kitų ES šalių verslininkus pradėti verslą. Išskyrus po tris svarbiausius motyvus, kurie paskatino žmones imtis verslo Lietuvoje ir ES, vyrai ir moterys nurodė tuos pačius: *norą būti šeiminingu sau pačiam, perspektyvą uždirbti daugiau pinigų ir norą išbandyti save versle.*

3 lentelė

Dažniausia užfiksuotos priežastys, paskatinusios Lietuvos ir kitų ES šalių verslininkus pradėti verslą

Lietuvos moterys	ES moterys
1) „noras būti šeiminingu sau pačiam“ (82,24 proc.);	1) „noras būti šeiminingu sau pačiam“ (73,58 proc.);
2) „noras išbandyti save versle“ (76,36 proc.);	2) „perspektyva uždirbti daugiau pinigų“ (70,59 proc.);
3) „perspektyva uždirbti daugiau pinigų“ (73,93 proc.).	3) „noras išbandyti save versle“ (67,19 proc.);
Lietuvos vyrai	ES vyrai
1) „noras būti šeiminingu sau pačiam“ (83,24 proc.);	1) „noras būti šeiminingu sau pačiam“ (75,67 proc.);
2) „perspektyva uždirbti daugiau pinigų“ (81,20 proc.);	2) „perspektyva uždirbti daugiau pinigų“ (73,43 proc.);
3) „noras išbandyti save versle“ (73,73 proc.).	3) „noras išbandyti save versle“ (68,01 proc.).

Šaltinis: sudaryta pagal straipsnio autorių, remiantis *Smulkių ir vidutinių įmonių...*, 2008.

Pagrindinis ir svarbiausias motyvas, paskatinęs moteris ir vyrus Lietuvoje ir ES užsiimti verslu, buvo *noras būti šeiminku sau pačiam*. Sutapo visi trys Lietuvos vyrų, ES vyrų ir moterų pasirinkimai. Gauti rezultatai leidžia teigti, kad nepriklausomai nuo šalies ekonominės, kultūrinės, socialinės situacijos,

tradicijų ir patyrimo verslo srityje, nepriklausomai nuo lyties, svarbiausias sėkmę lemiantis motyvas, pradedant verslą, yra *noras būti šeiminku sau pačiam*. Dažniausia tyrimo metu užfiksuota Lietuvos ir kitų ES šalių verslininkų profesinė veikla, prieš steigiant įmonę, parodyta 4 lentelė.

4 lentelė

Dažniausia užfiksuota Lietuvos ir kitų ES šalių verslininkų profesinė veikla prieš steigiant įmonę

Lietuva	Veikla prieš steigiant įmonę	ES
Moterys – 63,90 proc.	<i>Buvo darbuotojas</i>	Moterys – 51,82 proc.
Vyrai – 54,94 proc.		Vyrai – 58,11 proc.
Moterys – 12,34 proc.	<i>Vadovavo kitai įmonei</i>	Moterys – 11,28 proc.
Vyrai – 32,38 proc.		Vyrai – 18,42 proc.

Šaltinis: sudaryta pagal straipsnio autorių, remiantis *Smulkių ir vidutinių įmonių...*, 2008.

Lietuvos ir kitų ES šalių verslininkų sėkmei, kuriant SVV, teigiamai veikė profesinė veikla, kuria jie buvo užsiėmę prieš pradėdami SVV (žr. 4 lent.). Abiejų lyčių atstovai Lietuvoje bei ES moterys ir vyrai, iki pradėdami, savo SVV veiklą jau turėjo darbo patyrimo. Be to, dalis jų jau buvo vadovavę kitai įmonei. Toks patyrimas turėjo įtakos naujai pradėto verslo sėkmei.

3. Rezultatai ir jų analizė

Siekiant išsiaiškinti jaunimo požiūrį į verslininkystę ir jų verslininko prigimtines savybes, apklausti KTU Ekonomikos ir vadybos fakulteto II kurso dieninės ir vakarinės studijų formos studentai. Apklausa buvo atlikta 2009 m. vasario mėn.

Anketinės apklausos metu buvo apklausti 85 studentai. Respondentų amžiaus vidurkis pagal studijų formas: dieninės formos – 20,2 m., vakarinės – 21,9 m. Detalesnė charakteristika pagal apklaustųjų lytį pateikta 5 lent. Dieninėje studijų formoje tarp studijuojančiųjų dirba 30,8 proc. vyrų ir 2,7 proc. moterų. Dirbančių dieninės studijų formos studentų verslumas yra vienu balu didesnis (10,5 balai) nei nedirbančiųjų (9,5 balai). Dieninėje studijų formoje besimokančių dirbančių merginų verslumas (6,0 balo) yra netgi gerokai mažesnis nei nedirbančiųjų, tačiau norinčių tapti verslininkėmis verslumą (9,9 balo). Bendras merginų verslumo lygis yra 9,3 balo, jis yra mažesnis už vyrų – siekia 9,8 balo.

5 lentelė

Pagrindinės respondentų charakteristikos ir jų požiūris į verslumą

Studijų forma	Respondentų skaičius	Respondentai pagal lytį		Vyrų				Moterys								
		V	M	vn	D	N	D+N		D				N			
							no	D	vn	no	ne	nž	vn	no	ne	nž
<i>Dieninė</i>	50	13	37	12	4	8	1	18	1	1	–	–	35	17	2	17
- amžius, m.	20,2	20,2	20,1													
- balai	9,4	9,8	9,3	9,8	10,5	9,5	9	9,2	6	6	–	–	9,4	9,9	8,5	8,9
<i>Vakarinė</i>	35	10	25	5	5	5	–	14	13	8	1	4	12	6	–	6
- amžius, m.	21,9	22,0	21,9													
- balai	10,0	10,6	9,8	10,6	11	10,2	–		10,1	9,9	10	10,5	9,5	9,5	–	9,5
<i>Iš viso:</i>	85	23	62	10,2												

Lentelėje simboliais pažymėta: *V* – vyrai; *M* – moterys; *D* – dirbantys studentai; *N* – nedirbantys studentai; *vn* – iš viso nori tapti verslininkais tarp dirbančiųjų ir nedirbančiųjų studentų; *no* – nori tapti verslininkais; *ne* – nenorėtų tapti verslininkais; *nž* – nežino, ar norėtų tapti verslininkais

Vakarinėje studijų formoje tarp besimokančių vyrų studentų dirbančiųjų yra 50 proc., moterų – 52 proc. Vakarinė studijų formos dirbančiųjų studentų verslu-

mas (11,0 balų) didesnis nei nedirbančiųjų studentų verslumas (10,2 balo). Vakarinėje studijų formoje besimokančių dirbančiųjų ir norinčiųjų moterų verslumas yra

9,9 balo ir yra nežymiai didesnis už nedirbančių, bet norinčių tapti verslininkėmis moterų verslumą – 9,5 balų

Apklausiai atlikti buvo naudojama 30 klausimų anketa-klausimynas, sudarytas remiantis Kenneth (1980) metodika. Respondentų pasiskirstymas pagal studijų formas ir lytį parodytas 5 lent.

Tyrimas rezultatai rodo, kad vakarinėje studijų formoje besimokančių vyrų bendras verslumas yra 10,6 balo ir jis yra didesnis nei dieninėje formoje besimokančių vyrų bendras verslumas – 9,8 balo. Vakarinėje studijų formoje besimokančių moterų bendras verslumas yra 9,8 balo, jis didesnis nei dieninėje formoje besimokančių moterų bendras verslumas, kuris siekia 9,3 balo.

Atliekant tolesnius tyrimus būtina nustatyti veiksnius, sąlygojančius verslumo galimybių didėjimą, nes esamas studentų – tiek vakarinės, tiek dieninės, tiek pagal lytį – verslumas yra labai beveik vienodas ir gana žemas. Kenneth nuomone, kurio metodika buvo remtasi atliekant tyrimą, teigia, kad verslumas iki 10 balų rodo, kad abejotina, jog bus pasiekta sėkmė versle.

Kai verslumo balai yra nuo 11 iki 15, pasak metodikos autoriaus, tai liudija, kad balų reikšmė yra perinamojoje zonoje, tačiau rimtas darbas ir pastangos gali duoti gerų rezultatų užsiimant verslu.

Išvados

1. Lietuvoje sudarytos palankios sąlygos plėtoti SVV. Tai liudija Pasaulio banko atliktas tyrimas 2008 m., kurio rezultatai rodo, kad pagal verslo palankumą Lietuva užima 28 vietą iš 181 šalies, dalyvavusios tyrime. Tačiau tik 5–6 proc. šalies gyventojų planuoja užsiimti verslu ateityje. Šis rodiklis yra labai mažas, palyginus su kitų šalių rodikliais (pvz., Italijoje jis siekia 80 proc.).
2. Moterų ir vyrų lygios galimybės šalies darbo rinkoje mikroekonominiame, makroekonominiame, regioniniame, globaliame lygiuose laiko aspektu veikia ekonomikos plėtrą ir yra svarbios tiek atskiros šalies, tiek šalių grupių požiūriu. Daugelyje valstybių, taip pat ir Lietuvoje, įstatymai yra pažangūs, tačiau lygybė *de jure* ir lygybė *de facto* nėra tas pat. Moterų situacija darbo rinkoje yra prastesnė.
3. Remiantis 2007 m. Eurostato inicijuoto SVV sėkmės veiksnių tyrimo rezultatais, 15 ES šalių nustatyta, kad sėkmei įtakos turi tinkamas veiklos srities pasirinkimas. Moterys ir vyrai ES ir Lietuvoje dažniausia užsiima ir įsitvirtina paslaugų versle. Įvertinus verslo sėkmę pagal veiklos srities pasirinkimą, verslo pradžios motyvaciją ir verslininkų profesinę veiklą prieš steigiant įmonę, buvo nustatyta, kad nepriklausomai nuo šalies

ekonominės, kultūrinės, socialinės situacijos, tradicijų ir patyrimo verslo srityje, nepriklausomai nuo lyties svarbiausias sėkmę lemiantis motyvas, pradedant verslą, yra „noras būti šeiminku sau pačiam“ (tokį atsakymo variantą kaip geriausiai atitinkantį respondentų nuomonę pasirinko abiejų lyčių atstovai Lietuvoje ir ES). Abiejų lyčių atstovai Lietuvoje ir ES iki pradėdami savo SVV veiklą jau turėjo darbo patirties. Be to, dalis jų jau buvo vadovavę kitai įmonei. Toks patyrimas turėjo įtakos naujai pradėto verslo sėkmei.

4. Siekiant išsiaiškinti jaunimo požiūrį į verslininkystę ir jų verslininko prigimtines savybes, buvo remiantis Kenneth metodika. Tyrime dalyvavo KTU Ekonomikos ir vadybos fakulteto II kurso dieninės ir vakarinės studijų formos studentai. Tyrimo metu nustatyta, kad nepriklausomai nuo respondentų studijų formos, ir lyties, jų verslumas yra gana žemas.

Literatūra

1. Audretsch, D. (2002). *Entrepreneurship: A survey of the literature, a report prepared for the European Commission Brussels*.
2. Cetron, M. J., Rocha, W., Lucken, R. (1988). *Special report: Into the 21st century*.
3. Chetty, S., Holm, D. (2000). *Internationalization of Small Manufacturing Firms: A Network Approach' International Business Review*, 9, 73–93.
4. Dapkus, R. Verslo plėtra kaimiškuose regionuose. Prieiga per internetą: <<http://baitas.lzuu.lt/~mazylis/julram/14/14.pdf>>.
5. *Doing Business 2008*. (2008). Comparing regulation in 178 economies. The World Bank.
6. EU employment and social policy (2001).
7. Hitchens, D. (ed.) (2003). *Small and medium sized companies in Europe: Environmental performance, competitiveness and management*. International EU case studies, Berlin & Heidelberg: Springer Verlag.
8. Jasinavičius, R. Verslumas ir lyderystė. (2006) Prieiga per internetą: <<http://209.85.129.132/search?q=cache:aLo9jFZTEJcJ:finansai.dtiltas.lt/engine/download.php%3Fid%3D20+verslumas&hl=lt&ct=clnk&cd=1&gl=lt&client=firefox-a>>.
9. Jones, O., Tilley, F. (eds.) (2003). *Comperative advantage in SME's: Organising for innovation and change*. Chichester: John & Sons.
10. Kučinskienė, M. (2006). Verslumas ir aplinkos dinamiškumas. Prieiga per internetą: <<http://www.vtvk.lt/index.php?n=407&l=lt>>.
11. Kličius, A. (2001). Verslo raida: vingiai ir problemos. *Filosofija, sociologija*, 26–34.
12. Levicki, C. *Small Business: Theory and Policy*. Prieiga per internetą: <http://books.google.lt/books?id=nJo9AAAAIAAJ&dq=small+business+theory&printsec=frontcover&source=bl&ots=TT_vKgKrLJ&sig=U7Q6YNYzSNNzz8PFnozRkjcG14&hl=lt&ei=VUMsSbP1KM-J_gaZeXXDw&sa=X&oi=book_result&resnum=1&ct=result>.

13. Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio įstatyme. *Žin.*, 2002, nr. 73-3085.
14. Lietuvos Respublikos smulkią ir vidutinį verslo plėtros įstatymas. Nauja redakcija 2008 m. sausio mėn. 1 d. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=311296>.
15. Lukaševičius, K., Martinkus, B., Piktys, R. (2005). *Verslo ekonomika*. Kaunas: „Technologija“.
16. Mačerinskienė, I., Ivaškevičiūtė, L., Railienė, G. (2004). External financing of small and medium-sized business in Lithuania. *Ekonomika ir vadyba*, 2 (8), 80–87. Vilniaus universitetas: Kauno humanitarinis fakultetas.
17. Mačerinskienė, I., Ivaškevičiūtė, L., Sabaitė, G. (2002). Smulkaus ir vidutinio verslo plėtros galimybės ir jų problemos. *Socialiniai mokslai*, 2 (34).
18. Martinkus, B., Stoškus, S., Beržinkienė, D. (2009). Changes of Employment through the segmentation of labour market in the Baltic States. *Inžinerine Ekonomika-Engineering Economics*, (3), 41–48.
19. Mažylis, L. (2006). Paramos smulkiajam ir vidutiniam verslui administravimo Lietuvoje europinis kontekstas. *Viešoji politika ir administravimas*, 16, 37–45.
20. *Nacionalinė Lisabonos strategijos įgyvendinimo 2008–2010 m. programa*.
21. Nickels, W. G., McHugh, J. M., McHugh, S. M. (1996). *Understanding business*. 2nd ed. Boston, MA, IRWIN.
22. Pocius, A., Okunevičiūtė-Neverauskienė, I. (2001). Kiekybiniai ir kokybiniai pokyčiai jaunimo darbo rinkoje. *Tarptautinė mokslinė konferencija: Ekonomika ir vadyba – 2001*, 217–224. Kaunas: Kauno technologijos universitetas.
23. Reingardienė, J. (2004). *Lyčių lygybės strategija ir užimtumo politika Europos Sąjungoje*. Prieiga per internetą: <<http://www.gap.lt/lt/jrll>>.
24. Siropolis, N. (1994). *Small business management. A guide to entrepreneurship*. 5th ed. USA: Houghton Mifflin Company.
25. Smulkių ir vidutinių įmonių verslo sąlygos. (2008). Vilnius. Prieiga per internetą: <http://www.stat.gov.lt/lt/catalog_g/viewfree/catalog/list/?cat_y=1&cat_id=4&id=1386&PHPSESSID=4cf290939b1cea2872a917dfdbcfb2c2>.
26. Smulkaus ir vidutinio verslo sėkmės veiksniai Lietuvoje ir Europos Sąjungos šalyse. (2007). Prieiga per internetą: <http://www.stat.gov.lt/uploads/docs/Verslo_sekmes_veiksniai_2007_1.pdf?PHPSESSID=4e7014f3866ae174422b75229450ac7e>.
27. Smulkasis ir vidutinis verslas. Prieiga per internetą: <<http://www.ukmin.lt/lt/svv/>>.
28. Venckūnas, R. (2005). Atskirų tikslinių grupių (jaunimo, moterų) verslumo ugdymo būdų analizė. Kaunas. Prieiga per internetą: <http://www.ukmin.lt/lt/svv/doc/verslumas_galutinis_priedai.doc>.
29. Valevičienė, D. (2003). Amžinas ginčas dėl moteriškumo ir vyriškumo. *Kauno diena*, lapkričio 17, p. 11–12.
30. Viltrakytė, S. (2007). Menkas verslumas atsilieps šalies ūkiui. Prieiga per internetą: <<http://www.vtv.lt/naujienos/ekonomika/menkas-verslumas-atsilieps-salies-ukiui.html>>.

J. Čiburienė, J. Guščinskienė

Youth Entrepreneurship: Gender Dimension

Summary

The article examines the entrepreneurship and small and medium business (SMB) concept, shows the role of SMBs in Lithuanian economy. The article discusses the labour market employment policy in gender equality aspect. The summarized results of Eurostat survey (2007) on small and medium business success factors in Lithuania and the European Union countries are presented. Based on the results of this survey were determined the factors of gender of entrepreneurs in the success of SMEs in EU and Lithuania. In order to clarify the approach to youth entrepreneurship and the entrepreneur's natural features, a survey in which respondents – students of different study forms from Kaunas University of Technology – were questioned had been made.

This article aims to examine the gender aspect of entrepreneurship in the labour market, its impact on changes in employment of women and men in the context of Lisbon strategy and European integration conditions. At present, globalization is the way in which national economies of the world are becoming increasingly open and related with one another in economic, political, legal, cultural, social spheres, including labour market. The right to equal opportunities in the labour market for all women and men is one of the most fundamental principles of a modern soci-

ety and European Employment Strategy (EES), including Lithuanian labour market. Opportunity of equality of youth entrepreneurship is an objective of high priority in the globalization and integration processes, which can significantly change all spheres of life, including labour market and gender aspect in it.

The realization of equal opportunities for women and men in the youth labour market is an economic necessity; due to this it is important to evaluate preconditions, reasons, factors and results of gender equality. Employment of women is significant precondition for their economic independence; therefore gender equality is an important part of labour market and one of its main priorities. The equality of women and men in the labour market in a country on micro, macro and regional level during time perspective causes economic development, and is very effective for each country or country groups.

Different theoretical approaches to equality in the society are based on culture, political, social values and economic development in the country. The paper analyzes the importance of entrepreneurship of youth (both women and men) in labour market. The entrepreneurship of youth in labour market is related with other fields (education, services) and might have an impact on them. The effects of

youth entrepreneurship may be passed from one generation to the next one.

The aim of the research is to determine and characterize the features of youth entrepreneurship in gender aspect in Lithuanian labour market in the context of European integration. The subject of the article is the entrepreneurship of youth in gender aspect of the labour market. To achieve the main aim, the following objectives have been set: the analyze of essence, types and preconditions of youth entrepreneurship; the gender impact of current situation in the youth labour market on the activity level of women and men; the identification of stereotypes in the labour market in gender aspect in Lithuania and in other European Union countries.

Research methods applied are the comparative analysis of women and men equality in labour market in European Union and in Lithuania based on the synthesis of official European Community publications, scientific literature and systematic statistical data analysis, as well as identification of gender entrepreneurship dimensions using questionnaire in Lithuania.

An exploratory structured questionnaire is used in

the research. The questions used are of dichotomic, closed and open type, the evaluation and ranging scales are used, seeking to get from the respondents – the students of different study forms (full-time and part-time) in Kaunas University of Technology in 2008 – more correct evaluations of gender dimension of entrepreneurship.

The analysis of the questionnaire showed the attitude of students to the real possibilities of women and men for entrepreneurship in labour market in Lithuania. The students think that the position of men in the labour market is better than that of women; that women get lower wages than men do. On the other hand, in the opinion of the respondents, women have good possibilities for professional entrepreneurship career. The analysis of questionnaire showed some gender differences in entrepreneurship evaluation of the students of different study forms. These differences exist because part-time students have practical experience and can evaluate gender equality issues in the labour market from their practical experience and more correctly.

Keywords: small and medium business, business success, gender.